

Kadına Yönelik Şiddet Sorununun Sosyalleşme Süreci ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Mualla KÖSEOĞLU¹

Öz

Derleme

Kadına yönelik şiddet neredeyse tüm dünya ülkelerinde gözlenen önemli bir evrensel sorundur. Kadına yönelik şiddetin altında yatan nedenlerle ilgili birçok çalışma yapılmış, bu sorunla mücadele için önce nedenler anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, kadına yönelik şiddetin altında yatan nedenlerden birisi olan sosyalleşme süreci ve bu süreç içinde edinilen toplumsal cinsiyet rolleri irdelenmiş, geleneksel hale gelen bu toplumsal cinsiyet rollerinin kadına yönelik şiddeti nasıl beslediği ve döngüsel olarak sürmesine ne şekilde neden olduğu aktarılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında etken olan aile, eğitim, sosyal çevre ve kitle iletişim araçlarının yine kadına yönelik şiddeti ne şekilde pekiştirdiği irdelenmiştir. Son olarak, ataerkil sistemin dayattığı geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden yapılandırılması noktasında çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Şiddet, Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Rollerini, Sosyalleşme

Consideration on Violence against Women within the frame of Socialization and Gender Roles

Abstract

Review Paper

Violence against women is an universal problem that is observed in almost all countries around the world. Tons of studies have been conducted related to reasons of violence against women to struggle with this problem. In this study, socialization process and gender roles which are internalized within this process, are examined. It is stated that how those traditional gender roles maintain violence against women and how they cause to lead the violence cyclically. Moreover, how family, education, social environment and mass media which are effective on building gender roles, intensify violence against women is examined in this paper. Lastly, various solution recommendations are presented for re-building traditional gender roles that are imposed by patriarchal system.

Keywords: Violence Against Women, Violence; Gender, Gender Roles, Socialization

Makale Bilgileri / Article Info

Alındığı Tarih / Received 10.06.2018

Kabul tarihi / Accepted 16.07.2018

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, mkoseoglu@eul.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-6655-6851>

Giriş

Kadına yönelik şiddet, her şeyden önce bireysel değil toplumsal bir sorun olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni bireysel sorunların, bireyin içinde yaşadığı yakın çevresiyle ve başka insanlarla olan ilişkilerinde yaşadığı sıkıntılar olarak ifade edilmesidir. Bireysel sorunlar, bireyin kendisini ve yakın çevresini ilgilendirir ve çözümünü de çoğu zaman mümkündür. Ancak sosyal sorun, toplumda meydana gelen bir olay için nüfusun çoğunluğunu olumsuz anlamda etkiler. Bu sorun üzerinde toplumun birçok üyesinin fikir birliği bulunmaktadır. Çözümü mümkün olmakla birlikte uzun yıllar almaktadır (Adak, 2016: 18-19). Bu açıklamalarla birlikte görülmektedir ki kadına yönelik şiddet sosyal sorun tanımına uymaktadır. Uzun yıllardır önlenmesi için devam eden mücadelelere rağmen halen yoğun bir şekilde etkisini göstermektedir.

Kadına yönelik şiddet olgusuna geçmeden önce şiddet olgusunun ne olduğunu anlamakta fayda vardır. Şiddet tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğu belirtilmektedir. En eski arkeolojik kazılarda bile şiddet unsurları içeren kalıntılara rastlanmaktadır. Bunun yanında daha ilk insanlardan başlayan iktidar mücadelelerine dair bulgular da şiddetin geçmişten günümüze değin uzandığını göstermektedir.

Şiddet, bireyin ilişkilerinde diğer bireyi isteği dışında zor/güç kullanarak kontrol altında tutmak amacıyla bilinçli olarak uyguladığı fiziksel ya da duygusal davranış biçimidir (Adak, 2016: 48). Ayrıca şiddetin kapsayıcı bir tanımına yer verilirse; kişinin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü ve davranış olarak tanımlandığı görülmektedir (Yücel ve Gönültaş, 2016: 122).

Buradan hareketle aile içi şiddet olgusuna bakılacak olursa Sosyolog Gelles'in önemli bir ifadesi dikkati çekmektedir; "polis ve asker sayılmazsa, aile toplumdaki en büyük şiddet grubudur" (Gelles, 1990:70). Oldukça iddialı bir söylemde bulunan Gelles'in aslında burada belirtmek istediği şey gayet açıktır. Aile içi şiddet oranlarına bakıldığında Gelles'in neden böyle bir açıklama yapma gereği duyduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde birçok ülkeye bakıldığında aile içi şiddet oranlarının- ki bu oranlar resmi mercilere rapor edilen vakaları yansıtmaktadır- azımsanmayacak düzeyde olduğunu göstermektedir.

Aile içi şiddet büyük oranda kadın ve çocuklara karşı gerçekleştirilirken yaşlılara yönelik daha seyrek görüldüğü belirtilmektedir (Mavili, 2006: 13). Erkeklerle yönelik şiddet ise bu sıralamada en sonda yer almaktadır.

1. Kadına Yönelik Şiddet

Genel anlamda ataerkil yapıyla çevrelenmiş dünyada, kadınların ikincil toplumsal statüsünden kaynaklanan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadına yönelik

şiddet olarak tanımlanmaktadır (Adak, 2016: 18). Bu tanımlamanın nedeni, daha önce de belirtildiği gibi şiddetin hedefinde çoğunlukla kadınların olmasıdır.

Kadınların tarihi eşitsizlikler üzerine kurulan bir tarihtir. Ataerkil yapıyı korumak adına kadına birçok toplumsal cinsiyet rolü atfedilmiştir. Bu rollerin birçoğu kamusal alan değil özel alana aittir. Kadının yemek yapması, çocuk bakması, ev işleriyle ilgilenmesi, eşyle her yönden ilgilenmesi gibi roller kadının ev içine mahkum edilmesine neden olmaktadır. Bu anlayış nedeniyle kadın çok uzun bir süre akademik hayat, sosyal alan, çalışma hayatı gibi pek çok alanın dışına itilmiştir.

Özel alana itilen kadınlar en güvenilir olmaları beklenen yer olarak evlerinde, en çok güvenmeleri beklenen kişiler olan babaları, erkek kardeşleri ve özellikle hayatlarını paylaştıkları eşleri tarafından farklı şiddet türlerine maruz kalmaktadırlar. Bu şiddet türlerinde akla hemen fiziksel şiddet gelse de duygusal ve ekonomik şiddetin de sıklıkla yaşandığı araştırmalar tarafından da ortaya koyulmaktadır. Erkek egemen bir yapının hakim olduğu aile yapısında, hanenin ekonomik geçimini veya idaresini elinde bulunduran kişi güçlü olarak tanımlanırken, daha güçsüz ve güçlü olana bağımlı olan kişi ise zayıf olarak kabul edilmekte ve şiddet eyleminin güçlüden zayıfa doğru gerçekleştiği bilinmektedir. Bu noktada, ataerkil anlayışa göre, kadın bağımlı, zayıf bir varlık olarak görülmekte ve kadına uygulanan şiddetin “normal” ya da “doğal” karşılandığı durumlar ortaya çıkabilmektedir.

Feminist perspektif açısından toplumsal cinsiyet analizi çözümlenmesi toplumsal yapının bir eleştirisini içerir; çünkü, kadın ve erkekler aile ve toplum içinde süregelen bir sosyalleşme süreci ile eril veya dişil toplumsal cinsiyeti ve buna uygun düşünce ve davranışları benimser ve içselleştirirler. Bireyler toplumsal kurumlar vasıtasıyla bu toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirerek yaşamlarını buna göre şekillendirir. Dolayısıyla, ataerkil sistem içinde belirlenen toplumsal cinsiyet ilişkileri temelde egemenlik ve ast-üst (boyun eğme) yani güç ilişkileridir; işbirliği, zor ve şiddet unsurları bu ilişkileri sürekli kılar ve kocanın karısı üzerindeki hakimiyetine dayanan evlilik bağından güç alan erkeğin, karısı üzerinde sözel, fiziksel veya psikolojik şiddet uygulamasına olanak sağlar (Gödelek, 2005: 100).

Kadına yönelik şiddet, 1993 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Bildirisi’nde, “Kadına karşı şiddet ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir şiddet eylemi veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” şeklinde tanımlanmıştır (HÜNEE, 2015: 31). Bu bildiriye, kadına yönelik şiddetin farklı türlerine değinilmiş ve fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik istismar ile namus cinayetleri, tecavüz, cinsel taciz, gıda kaynaklarından yoksun bırakma, sağlık hizmetlerine erişimin sınırlandırılması ve kız çocuklarının cinsel istismarı gibi birçok konu kadına yönelik şiddet kapsamında değerlendirilmiştir (HÜNEE, 2015: 31). Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere kadına yönelik şiddetin sadece fiziksel, duygusal ve cinsel boyutu bulunmamaktadır. Kadınlar çeşitli açılardan şiddete maruz kalmaktadır. Bu şiddet biçimleri şu şekilde sıralanabilir:

Fiziksel Şiddet: Dövme, tokatlama, tekmeleme, yakma gibi çeşitli eylemleri içermektedir.

Cinsel Şiddet: Kadının rızası olmadan cinsel bir eyleme maruz bırakılması ve/veya kadının hoşlanmadığı tarzda sözle taciz edilmesi, dokunulması gibi eylemler cinsel şiddeti oluşturmaktadır. Cinsel şiddette özellikle vurgulanması gereken nokta ise arada evlilik birliği dahi olsa kadının istemediği halde cinsel ilişkiye zorlanması kesinlikle cinsel şiddete girmektedir. Türkiye’de evlilik içi tecavüz, 2005 yılında yürürlüğe giren, 26 Eylül 2004 tarihli, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda ise, evlilik içi ırza geçme açık olarak hüküm altına alınmıştır. Bu kanunun 102. maddesinde, cinsel saldırı suçunun eşe karşı işlenmesi, eşin şikayeti halinde, karşılığı 7 yıldan 12 yıla kadar hapis cezası olan bir suç niteliği kazanmıştır (Aşıröz ve Yavuz, 2009: 39). Ancak bu hükümde “eşin şikayetçi olması” koşulu çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Özer, 2012).

Duygusal/Psikolojik Şiddet: Sevgi göstermeme, aşağılama, kıskançlık, rencide etme, dışlama, hakaret gibi çeşitli eylemler duygusal veya psikolojik şiddeti ortaya çıkarmaktadır.

Ekonomik Şiddet: Kadınların çalışmasına izin vermeme, çalışmayan kadınlara yeterli miktarda para vermeme veya elindeki parayı zorla alma, kadını çalışmaya zorlama, kartlarına el koyma gibi eylemler bu gruba girmektedir (Adak, 2016: 48).

Kültürel şiddet: Orta Doğu ülkelerinde kadın sünneti, Çin’de kız çocuklarının küçükken ayaklarını bağlama ve boynuna boyunluk geçirme, birçok ülkede ve Türkiye’de de görüldüğü üzere töre/namus cinayetleri, akraba ile evlilik/berdel evliliği, çocuk yaşta evlilik, başlık parası, Hindistan’da kocanın ölümünden sonra kadının kendini yakması vb. durumlardır; bunlar insan hakkı ihlallerini doğurduğu için şiddet sayılmaktadır. (Görgün-Baran vd., 2013: 42; Görgün-Baran vd., 2015: 5-6).

Siber/Dijital Şiddet: Siber ya da dijital şiddet özellikle son on yılda teknoloji özellikle de internetin yadsınamayacak bir gelişim göstermesiyle daha çok ön plana çıkmıştır. Bireyin istemediği halde bir iletişime zorlanması, istenmeyen elektronik posta veya iletiler alması, bilgisayarının virüse maruz bırakılması, uygunsuz veya cinsel içerikli mesajlar, resimler alması, fotoğraflarının izinsiz bir şekilde veya şantaj unsuru olarak kullanılması gibi unsurlar siber şiddeti oluşturmaktadır (Cebecioğlu ve Altıparmak, 2017: 424). Kadınların dijital şiddete daha fazla maruz kaldıkları yapılan araştırmalarla desteklenmektedir (Li, 2006: 157; Mishna vd. 2012: 67; Forero vd. 1999: 344’den akt., Cebecioğlu ve Altıparmak, 2017: 425).

Sembolik Şiddet: Bourdieu (2014) tarafından doğrudan somut olarak şiddet içermeyen, ama bireyin kişisel haklarını engelleyen ve baskılayan belli belirsiz hissedilen bir şiddet olarak tanımlanmaktadır. Bunun içerisinde kadının davranışlarına kurallar koyma, kadını kışkırtma, kadını düşüncesinden vazgeçirme vb. gibi uygulamalar yer almaktadır (akt. Görgün-Baran vd., 2017: 110).

Kadına yönelik şiddetten bahsederken elbette ki bu durumun sadece evli çiftlerde ya da aile içinde görülmediğini ifade etmek gerekmektedir. Sevgilileri tarafından da şiddete maruz kalan birçok kadının olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Reddedilen, ayrılığı hazmedemeyen veya aşkına karşılık bulamayan erkeklerin yukarıda sayılan kadınlara yönelik şiddet türlerini çeşitli biçimlerde uyguladığı bilinmektedir. Bunun yanında kadına yönelik şiddeti değerlendirirken, kadınların tanımadıkları erkekler tarafından şiddete uğradıkları gerçeğini de vurgulamak gerekmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2016 yılında AB'ye üye 28 ülke üzerinde gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, araştırmaya katılan kadınların %24'ünün sokakta yürürken tanımadıkları erkekler tarafından rahatsız edici cinsel yorumlara maruz kaldığı ortaya çıkmıştır (Avrupa Komisyonu, 2016).

AB'nin Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan bu raporuna bakıldığında yine çarpıcı sonuçların yer aldığı görülmektedir. AB üye ülkelerinde yaşayan her üç kadından birinin 15 yaşından itibaren fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığı belirtilmektedir. Yine bu sonuçlara göre; her 20 kadından biri tecavüze uğramış; kadınların yarısından fazlası (%55) cinsel tacize maruz kalmış; her üç kadından biri partneri tarafından psikolojik şiddet mağduru olmuş ve her üç kadından birine çocukluğunda bir yetişkin tarafından fiziksel veya cinsel şiddet uygulanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2016). Elbette ki bu sonuçlar polise intikal eden ve raporlanan sonuçlardır. Oysa resmi mercilere ulaşmayan ya da ulaşamayan çok fazla vaka olduğu da bilinmektedir. AB'nin gerçekleştirmiş olduğu bu çalışmada kadınların yalnızca %30'nun ancak ciddi bir zarara uğradığı zaman polise başvurduğu görülmektedir. Cinsel şiddete uğrayıp bunu polise bildirmeyen her dört kadından biri bunu utandığı için; her beş kadından biri olayı hiç kimseye anlatmak istemediği için; her on kadından biri ise polis hiçbir şey yapmayacağı ya da yapamayacağını düşündüğü için emniyet güçlerine başvurmadığını ifade etmiştir. Bu durumun nedeni de belki de şu bulguda yatmaktadır; polise başvuran kadınların sadece yarısı aldığı desteği yeterli bulduğunu belirtmiştir (Avrupa Komisyonu, 2016).

Avrupa Komisyonu tarafından gerçekleştirilen bu araştırmadaki diğer dikkat çeken bulgular ise şu şekildedir: Katılımcı kadınların %7'si partneri tarafından cinsel şiddete maruz bırakıldığını; %43'ü sürekli eleştirilmek ve kendisini değersiz hissetmesine sebep olmak suretiyle psikolojik şiddete maruz kaldığını; %12'si parasına veya kartlarına el koyulmasıyla ekonomik şiddet yaşadığını; %75 oranında üst düzey kadın çalışan meslektaşları tarafından cinsel tacize maruz kaldığını; %11 oranında kadın istenmeyen cinsel mesajlar almak suretiyle siber şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir (Avrupa Komisyonu, 2016).

DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) 2013 yılında yayınladığı raporda bölgelere göre şiddet yaygınlığının nasıl seyrettiği üzerine durmuş ve şiddet yaygınlığının Afrika, Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Asya bölgelerinde diğer bölgelerden daha fazla olduğu sonucuna varmıştır. Bu şiddet yaygınlığının ise %30 oranında fiziksel ve/veya cinsel şiddet şeklinde görüldüğü ifade edilmiştir (HÜNEE, 2015: 34).

Türkiye’de kadına yönelik şiddet oranlarına bakıldığında ne yazık ki artış gösteren bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nda yer alan verilerde, 2010 yılında 180, 2011 yılında 121, 2012 yılında 210, 2013 yılında 237, 2014 yılında 294 ve 2015 yılında ise 303 kadının cinayete kurban gittiği gözlenmektedir. Bu sayılar, yıllar içinde kadın cinayetlerinin artış gösterdiğini gözler önüne sermektedir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun 2017 verileri ise bu sayının yine artış göstererek 409’a yükseldiğini ortaya koymaktadır.

Bianet² tarafından ise 2010-2015 yılları arasında gerçekleşen kadın cinayetlerinin bir haritası çıkarılmıştır. Bu haritaya göre 2010-2015 yılları arasında kayda geçen 1134 kadın cinayeti bulunmaktadır. Kadın cinayetlerinin faillerine bakıldığında %53,6 ile kadınların kocaları/eski kocalarının başta geldiği göze çarpmaktadır. %18,8 ile bunu ailedeki erkek/akraba ve %14,2 ile erkek arkadaş/eski erkek arkadaşın takip ettiği görülmektedir. Türkiye’deki kadın cinayetlerinin faillerinin kadının en yakınındaki kişiler olduğu açıkça görülmektedir. Kadın cinayetlerinin sebepleri arasında şu bahanelerin öne çıktığı gözlenmiştir: “aldatılma şüphesi/kıskançlık”, “erkeğin barışma isteğinin reddedilmesi”, “kadının ayrılma isteği”, “tartışma/kavga” ve “namus/töre”.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2014 yılında Türkiye genelinde gerçekleştirilmiş olan Türkiye’de Aile İçi Şiddet Araştırması’na göre; Türkiye genelinde yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı %36’dır. Bir başka deyişle, her 10 evlenmiş kadından neredeyse 4’ü eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmıştır. Son bir yıl içindeki şiddet oranlarına bakıldığında, evlenmiş kadınların %8’inin fiziksel şiddet mağduru oldukları görülmüş, bununla birlikte elde edilen bulgular, yaygın bir şekilde fiziksel şiddet ile cinsel şiddetin bir arada görüldüğünü ortaya koymuştur. Bu bulgulara göre, Türkiye genelindeki kadınların %36’sı fiziksel şiddete, %12’si cinsel şiddete maruz kaldığını belirtirken kadınların %38’inin ise iki şiddet biçiminden en az birine maruz kalmış olması, çoğunlukla cinsel şiddetin fiziksel şiddet ile birlikte gerçekleştiğini işaret etmektedir (HÜNEE, 2015: 83).

Genç kadınların (15-24 yaş) yaşlı kadınlara (45-59 yaş) oranla üç kat daha fazla fiziksel şiddete maruz kaldığı bu araştırmanın önemli bulgularındandır. Yaş aralığına bakıldığında, genç kadınların baba, erkek kardeş tarafından da fiziksel şiddete maruz kalma potansiyeli açısından daha dezavantajlı olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında, erken yaşta evlenmiş olan kadınların da fiziksel ve cinsel şiddete daha fazla maruz kaldığı HÜNEE’nin (2015) raporunda yer almaktadır. Evli kadınlar dışında eşinden boşanmış veya ayrı yaşayan kadınların maruz kaldığı şiddet yaygınlığı değerlendirildiğinde, son bir yıl içinde %19,5’inin fiziksel şiddet ve %11,8’inin ise cinsel şiddet mağduru olduğu gözlenmektedir.

² <http://kadincinayetleri.org/>. Erişim tarihi: 10.05.2018

Bu raporda da eğitim düzeyinin şiddete maruz kalma yaygınlığını azalttığı tespit edilmiştir. Bulgulara bakıldığında hiç eğitimi olmayan/ilkokulu bitirmemiş kadınların % 43'ünün fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldığı görülürken, lisans ve üzeri eğitim alma fırsatı yakalamış kadınlarda bu oranın %21'e düştüğü saptanmıştır. Eğitim düzeyine göre şiddet yaygınlığının farklılık göstermesi önemli olsa da, üniversite düzeyinde eğitim almış kadınların da şiddet mağduriyetleri ne yazık ki azımsanmayacak orandadır. Kadınların fiziksel şiddete maruz kalma biçimi en fazla "tokat atma ya da bir şey fırlatma" şeklinde görülmektedir. Evlenmiş kadınlarda yaşamı boyunca en az bir kez bu belirtilen şiddet eylemine maruz kalma oranı %33 oranındayken, son bir yıl içerisinde aynı davranışa maruz kalma oranı ise %7 olarak tespit edilmiştir (HÜNEE, 2015: 84-85).

Türkiye genelinde ve yerleşim yeri düzeyinde evlenmiş kadınların son bir yıl içinde en sık maruz kaldığı cinsel şiddet biçiminin %4 ile "kadının istemediği halde korktuğu için cinsel ilişkiye girmesi" olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada yer aldığı gözlenen zorla cinsel ilişkiye girme durumuna bakıldığında son bir yıl içerisinde evlenmiş kadınların %3'ünün, yaşamlarının bir döneminde ise %7'sinin bu mağduriyeti yaşadığı belirtilmiştir (HÜNEE, 2015: 89).

Bu araştırmada kadınların medeni durumunun şiddete maruz kalma yaygınlığı üzerinde oldukça etkili olduğu görülmüştür. Bulgulara bakıldığında, en çarpıcı nokta boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınların fiziksel şiddete maruz kalma düzeyinin %74 oranıyla tüm kadınlar arasında yaşanan şiddetin çok daha üzerinde olmasıdır. Buna ek olarak boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınların yine evli kadınlara kıyasla cinsel şiddeti de daha yüksek oranda yaşadığı saptanmıştır (HÜNEE, 2015: 91). Boşanmış veya ayrı yaşayan kadınların hem fiziksel hem de cinsel şiddeti evli kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde yaşamasının ardında çeşitli sosyolojik faktörler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, hâlâ boşanmış olan veya ayrı yaşayan kadınlara karşı geliştirilen önyargıların varlığıdır. Kültürel bir tanımlama olan "başında erkek olmayan kadın" her zaman flört etmeye ve/veya cinsel ilişkiye hazır olan kadın olarak görülmektedir. Bu bakış açısı, kadının olası böyle bir durumu reddetmesi üzerine hem fiziksel hem cinsel şiddete ayrı veya bir arada maruz kalmasına yol açmaktadır. Buna ek olarak, boşanmış ya da ayrı yaşayan kadının eşi/eski eşi, babası, erkek kardeşi gibi kişiler tarafından çeşitli nedenlerle (ayrılığı kabullenememe, namusu koruma, vb.) şiddete uğradığı bilinmektedir. Bu ve daha çoğaltılabilecek birçok faktör boşanmış veya ayrı yaşayan kadınların her türlü şiddetin hedefi haline gelmesine neden olmaktadır.

En sık görülen fakat bir o kadar da fark edilir olmayan şiddet türü duygusal ya da psikolojik şiddettir. Bu şiddet türü fark edilir değildir çünkü bireyler çoğunlukla küfür, azarlama, saygısızlık, hakaret gibi davranış biçimlerini normalleştirerek günlük yaşamlarının bir parçası olarak kabul ettiğinden bunu bir şiddet türü olarak görmezler. Türkiye geneline bakıldığında, evlenmiş kadınların %44'ünün yaşamlarının herhangi bir döneminde duygusal şiddete maruz kaldığı belirtilmiştir. Türkiye genelinde en sık görülen duygusal/psikolojik şiddet biçimi incelediğinde ise

bunun %37 ile hakaret ve küfür olduğu göze çarpmaktadır. Bu şiddet biçimini takiben %21 ile korkutma/tehdit ve %20 ile de aşağılama/küçük düşürme en yaygın duygusal/psikolojik şiddet biçimleri arasında yer almaktadır (HÜNEE, 2015: 93).

Önemli bir şiddet türü olan ekonomik şiddet değerlendirildiğinde, en çok karşılaşılan ekonomik şiddet biçiminin %24 ile “çalışmaya engel olma veya bir işten ayrılmaya neden olma” şeklinde öne çıktığı görülmektedir. Bölgesel farklılıklar incelendiğinde özellikle kentsel alanlarda kadının çalışmasının engellendiği tespit edilmiştir. Kırsal alanlarda yaşayan kadınların çalışmasının engellenmesi %17 iken, bu oran kentsel alanlarda yaşayan kadınlarda %26 olarak gözlenmektedir (HÜNEE, 2015: 97).

2. Sosyalleşme Süreci ve Kadına Yönelik Şiddet

Sosyalleşme, bireyin doğduğu andan ölümüne kadar içinde bulunduğu toplumun kural, değer, dil, dini öğretiler, kültürel özellikler, toplumsal cinsiyet rolleri gibi unsurları öğrendiği bitmeyen bir süreçtir. Yani biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen bireyin sosyal bir varlığa dönüşmesini sağlayan kaçınılmaz bir süreçtir. İlk olarak ailede başlayan sosyalleşme süreci, sosyal çevre, eğitim, kitle iletişim araçları ile yaşam boyu devam etmektedir.

Sosyalleşme süreci ile şiddet ilişkisi değerlendirildiğinde, günümüzde artık birçok teorisinin ortak görüşünün, şiddet davranışlarının öğrenilen bir davranış biçimi olduğu varsayımına dayandığı gözlenmektedir. Nasıl ki okuma, yazma, bisiklete binme bir sosyal öğrenme süreci içinde öğrenilir, şiddet de görerek, tanık olarak ya da maruz kalınarak öğrenilebilmektedir. Özellikle çocukluk dönemindeki sosyalleşme süreci büyük bir önem teşkil etmektedir.

Modern toplumlarda saldırgan faaliyetlerin çoğunlukla üç kaynak tarafından şekillendirildiği iddia edilmektedir. Bu kaynaklara bakıldığında üçünün de sosyalleşme aktörleri olan aile, sosyal çevre ve kitle iletişim araçları olduğu görülmektedir.

İlk kaynağa göre, şiddet içerikli davranışlar sergileyen ebeveynlerin çocuklarının da benzer davranış örüntülerini sergiledikleri ifade edilmektedir (Farrington, 2005: 181-182; Osofsky&Osofsky, 2001: 288). Şiddetin öğrenilmesinde ikinci kaynak, sosyal deneyimlerdir. Yasa ihlallerine neden olan davranış örüntülerinin günlük davranış biçimleri haline dönüştüğü yerleşim alanlarında ikamet eden bireylerin şiddet eğilimlerinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, şiddet sergileyen akran gruplarıyla yoğun ve sık vakit geçiren bireylerin şiddet eğiliminin yüksek olduğu belirtilmektedir (Köseoğlu, 2017: 351; Hayne&Osgood, 2005: 1120); Megens&Weerman, 2010: 308). Üçüncü kaynağı ise kitle iletişim araçları oluşturmaktadır. Şiddetin kabul edilebilir bir davranış biçimi, yasaları ihlal edenlerin kahraman ve bu ihlaller sonucunda yasal otorite ile hiç yüz yüze gelmeyen bireyler olarak sergilendikleri televizyon programları ve filmler, bireylerin saldırgan,

şiddete yönelik davranışları öğrenip bunları içselleştirmelerine neden olmaktadır (İçli, 2007: 116; Anderson, vd. 2003: 100).

Yapılan çalışmalara göre kurallara uygun davranan çocukların sapan davranış gösteren çocuklarla arkadaşlık etmesi, sapan davranış gösterme eğilimini artırmaktadır. Saldırgan veya şiddet eğilimli çocuklarla vakit geçirmek, benzer davranışları sergilemeye neden olmaktadır (Siegel, 2012: 204).

Sosyalleşme sürecinin bireyin şiddet eğiliminde etken olduğu yukarıda da ifade edildiği gibi günümüzde oldukça kabul gören bir açıklamadır. Şiddet öğrenilen bir davranış biçimi olarak kabul edilir ve sosyalleşme sürecinin buna etkisi olduğu vurgulanır. Albert Bandura'nın (1976) sosyal öğrenme kuramında vurguladığı üzere nasıl ki davranış gözlemlenerek veya tecrübe edilerek davranış modellemesi (behaviour modelling) denilen bir süreç aracılığıyla model alınır ve öğrenilir, agresyon ve buna bağlı olarak şiddet de benzer bir süreçle öğrenilmektedir (Bandura, 1976: 63). Bandura, bireylerin, şiddet eğilimlerinin doğuştan gelmediğini, bireylerin özellikle de çocukların şiddet davranışlarını aile, medya ve sosyal çevre aracılığıyla gözlem yaparak ve model alarak öğrendiğini ileri sürer. Bu öğrenme sürecine ek olarak Bandura, bireyin öfkesinin çeşitli pekiştireçler vasıtasıyla arttığını ifade ederken, pekiştireçleri gerginliğin azalması, finansal ödüller kazanma, başkalarının övgülerini kazanma veya özsaygı oluşturma şeklinde tanımlar. Özellikle gerçekleştirmiş olduğu ve literatürde Bobo Bebek olarak ün salmış deneyinde Bandura, çocukların karşılığında ödül almak adına yetişkinlerin öfkeli davranış örüntülerini modellediklerini ortaya koymuştur (Bandura, 1976: 63-64). Buradan hareketle, birey doğumundan itibaren içinde bulunduğu çevrede kadına yönelik şiddet eylemlerini gözlemliyorsa, bu davranış biçimini model alabilir ve yine sosyalleşme süreci içerisinde edinilen toplumsal cinsiyet rolleri ile kadına yönelik şiddet davranışını pekiştirme eğilimi gösterebilir. Sosyalleşme süreci içerisinde öğrenilen kadına yönelik şiddet eylemlerinin yine bu süreçte kazanılan gelenekselleşmiş toplumsal cinsiyet rolleriyle nasıl beslendiği çalışmanın bu kısmında değerlendirilmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerini anlamak için öncelikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının kısaca açıklanması gerekmektedir. Cinsiyet (sex) kavramı, bireyin kadın ya da erkek olarak birbirinden genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikler bakımından ayrıldığını göstermek için kullanılmaktadır. Yani kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarını ifade eder (Dökmen, 2009: 20). Toplumsal cinsiyet (gender) terimi ise kabaca, toplumun kadın ve erkekten ne beklediği ve kadın ve erkeği ne şekilde anlamlandırdığıdır. Kadının kadın olduğu için erkeğin de erkek olduğu için belirli davranış örüntüleri, rol ve sorumlulukları yerine getirmesi toplum tarafından belirlendiğinden kültürel bir tanımlamadır.

“Kadınlık” ve “erkeklik” gibi biyolojik kategorileri yani bedene ait biyolojik özellikleri bütün toplumsal ilişkilerin belirleyicisi olarak görmek ve toplumun düzenini buna göre kurmak yanlıştır. Ancak ataerkil toplumların temel özelliği, tam olarak bu durumu gerçekleştirmeleridir.

Toplumsal cinsiyet, “kadınlık/dışılık” “erkeklik/erillik” gibi kimlikleri inşa ederken, kadın ve erkeğe özgü rolleri de beraberinde getirmektedir. Kadınlık/erkeklik kalıpları, kadın ve erkeği basitçe birbirinden farklılaştırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal kaynaklara erişimlerini de büyük ölçüde etkiler (Adak, 2016: 137).

Kadın ve erkeklerin sosyalleşme süreçleri birbirinden farklı şekillerde gerçekleşir. Bu süreçte kadınların ve erkeklerin “edinmesi gereken” rol ve sorumluluklar ortaya çıkar. O halde toplumsal cinsiyet rolleri kavramı, bir kültürde kadın ve erkeklerin cinsiyetlerine uygun olarak belirlenen davranış örüntülerini yerine getirme beklentisi anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, içinde bulunulan kültürel sistem, kadınların ve erkeklerin yapması gereken ve kaçınılması gereken davranış örüntülerini belirleyerek bu doğrultuda hareketini beklemektedir. Bireyler bu şekilde belirlenen toplumsal cinsiyet rollerini daha bebeklikten sosyalleşme süreci içerisinde bilinçsiz bir şekilde kendiliğinden içselleştirmektedir. Şöyle ki; kalıplaşmış uygulamalar bebeğin daha doğumuyla birlikte başlayarak cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Örneğin erkek çocukların kıyafetlerinin mavi, sarı, yeşil gibi renklerden oluşurken kız çocuklarının pembe, kırmızı, mor gibi renklerle giydirilmesi çok erken yaşlardan çocukların ayrışmasına neden olmaktadır. Yatak odası dekorasyonundan oyuncaklara kadar bu farklılık her alanda kendisini belli eder. Kadın yaşadığı sosyalleşme süreci boyunca, aslında toplumun kendisine atfettiği annelik, kendini eşine ve çocuklarına adama, aileyi koruma, ev-içi işlerle ilgilenme, itaatkar olma, naif, duygusal, sakin olma gibi kavramsallaştırmalarla bezenerek bunların etkisi altına girmektedir. Bu etki, sosyalleşmenin aktörleri olan aile, eğitim, sosyal çevre ve kitle iletişim araçları tarafından pekiştirilerek devam etmektedir. Özellikle erkekler için ev reisliği ve erkek olarak evin diğer üyelerinden sorumlu olma, kadınlar için ise anaçlık ve eve bağlılık kavramsallaştırmaları aile içinde kazanılarak yaşamı boyunca bireye tekrar tekrar hatırlatılır (Adak, 2016: 139).

Sosyalleşme sürecinde kadına yüklenen cinsiyetçi roller, kadının meslek seçimine, sosyal ilişkilerde güç dengelerine, işverenin tutumuna, aile içindeki otorite ilişkilerine, kadının evlilikteki statüsüne vb. etkenlere yansır. Kadının cinsiyetine ilişkin olumsuz kalıp yargıları sosyal yaşamda ayrımcılıkla somutlaşır. Bu da kadının ekonomik, sosyal ve politik olarak erkekten daha aşağı konumda olmasına yol açar (Adak, 2016: 140).

Bütün bu kalıpyargılarla sosyalleşen kadın ve erkek, aralarındaki ilişkiyi de çok da bilinçli olmayarak bu kalıplar üzerine kurar. Yani, güçlü, sert, otoriter, evi geçindiren, duygularını göstermeyen, eşini-çocuğunu sevdiğini belli etmeyen, evin reisi gibi özellikler ve beklentilerle bezenen erkek, kendi kurduğu ailesinde de çoğunlukla benzer tutumu sergileme eğilimi göstermektedir. Özellikle kendi yetiştiği ailede de böyle ataerkil bir yapı mevcutsa, bunu sürdürme eğilimi daha yüksek olabilmektedir. Bir de erkek, kadına yönelik şiddetin gerçekleştiği bir aile ortamında büyümüşse, benzer davranışları kendi eşine ve/veya çocuğuna sergileme eğilimi diğerlerine kıyasla daha yüksek olabilmektedir. Sosyalleşme sürecinde öğrenilen ve

toplumsal cinsiyet rollerinin sürekli olarak inşa edilmesiyle pekişen şiddet, kaçınılmaz bir son olarak kadına doğru yönelebilmektedir.

Lundgren (2012: 60) kadına yönelik şiddet uygulayan erkeklerin, kendilerine miras olarak bırakılan toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet ve cinselliğe dayalı imge ve sembollerden destek aldığını belirtmektedir. Ona göre, toplumsal cinsiyet rolleri o kadar içselleştirilmiştir ki, erkeğin kadına yönelik uyguladığı şiddet sapan bir davranış olarak görülmemekle birlikte “normal” bir eylem olarak nitelendirilmektedir. Erkeğin kadın üzerinde iktidar kurma isteğiyle şiddetin bir araç olarak kullanıldığını ifade eden Lundgren (2012: 24), toplumsal cinsiyet rollerinin edinilmesi sürecinde kadının şiddete maruz kalmasının “normalleştirildiğini” savunmaktadır.

Berns (2001), erkeğin şiddete yönelmesinin temel nedeninin kadınların sorumluluğu olarak algılanması şeklinde birtakım politik oyunların varlığından söz etmektedir. Bu yaklaşım şiddeti, ataerkil bir sosyal yapının getirdiği sosyal bir sorun ve yapısal kurulumların bir neticesi olarak göstererek etki-tepkiden kaynaklanan haksızlığı hafifletilmiş tepkisel bir konuma oturtmaktadır. Bu yapısal kurulumların başında ise; ataerkil sosyal yapının getirmiş olduğu maskülen spor türleri, kadına çıplaklıkla ilgili yazı ve resimlerle yer veren popüler politika, spor ve erkek dergileri, kadını magazin programlarında sürekli bir cinsel obje olarak işleyen medya (kitap, gazete, TV programları, sinema filmleri vb.), internet, hatta bireyler arası diğer günlük konuşma ve yaşantının yer aldığı tartışmalar, sınıflar, mahkemeler vb. sosyal ortamlar gelmektedir. Bu da sorunu erkeklerin sorumlu olduğu bir davranış olmaktan çıkartıp, daha sosyal ve kültürel bir yapıya büründürmektedir (Berns, 2001’den akt., Harcar vd., 2008: 58).

Bourgois’in New York gettolarında Porto Rikolu erkeklerle yaptığı çalışmada, sosyalleşme sürecine bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rollerinin kadına yönelik şiddette önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Porto Rikolu erkeklerin, eril özellik olarak “güçlü, sert” olma özelliğinin büyükbabalarından, babalarından gelerek kuşaklar boyu aktarıldığını ve başarılı bir erkeklik için bu özelliğin şart olduğu belirtilmektedir. Böyle bir ortamda kadına yönelik şiddetin de güç göstergesi olarak sosyal bir norm haline geldiği, dolayısıyla gerçekleşmesi gereken sosyal bir beklenti olarak kuşaklar boyu devam ettiği ifade edilmektedir (Bourgois, 1996’dan akt., Jewkes, 2002: 1424).

Sosyalleşmenin en önemli araçlarından olan medyanın da kadına yönelik şiddet olaylarını yansıtmaya biçimleri tartışmalıdır. Kadına yönelik şiddet haberlerinin medyada tabloid/magazinsel haber kategorisinde görülmesi, şiddet görüntülerinin süresinin uzun tutulması, olayın meşruluğunu getirmekte ve şiddeti uygulayanların cezazsız kalması ya da ceza indirimine uğraması nedeniyle toplumda bir “kahraman yaratma” biçiminde değerlendirilmesi ve dolayısı ile ataerkil söylemin yeniden-üretimi ile karşı karşıya kalınmaktadır (Görgün-Baran, Sarıtaş & Şahin-Kütük, 2017: 128). Sosyalleşmenin aile, eğitim ve sosyal çevreden sonra en etkin araçlarından olan medyanın, toplumsal cinsiyet rollerini nasıl aktardığı çok büyük

önem taşımaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere kadınlara yönelik şiddet haberlerinin sunuluş biçimi, erkeğin gücünü vurgular biçimde yapılmakta, erkeklerin şiddet göstermek için geçerli bir bahaneleri olduğu yönünde yansıtılmakta, bu durum da kadının “zayıf, bağımlı, itaatkar” olması gerektiği, erkeğin ise “güçlü, istediğini yapabilen” bir yapıda olduğu mesajının sürekli olarak verilmesine neden olmaktadır.

İşlevselci yaklaşımın önemli temsilcilerinden olan Talcott Parsons’ın aile içindeki rol dağılımında kadın ve erkeğe yüklediği misyonlar, feminist yaklaşım tarafından da çokça eleştiri almıştır. Parsons’a göre modern toplumda anlamlı ve araçsal roller bulunmaktadır. Özel alana ait ev işleri, çocuk doğurma, yetiştirme gibi görevler anlamlı roller olarak kadına yüklenirken; kamusal alana ait çalışma, mesleki sorumluluklar, para kazanma, liderlik gibi görevler ise araçsal roller olarak erkekte bulunmaktadır. Eğer kadın çalışmaya başlar ve statüsü erkekten üstün olursa bu durum evliliği tehdit eder ve eşler arasında rekabete yol açar. Feminist yaklaşım, Parsons’ın cinsiyeti toplumsallaştırma kuramını her iki cins açısından baskıcı bularak eleştirir ve bunun kadının geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle çevrelenerek zayıf bir varlık olarak görüldüğünü belirtir (Adak, 2016: 140). Bu bağlamda, ataerkil yapı içerisinde sürekli vurgulanan kadının zayıf ve bağımlı bir varlık olduğu, özel alanla sınırlı olduğu ve kendisine çizilen sınırların dışına çıkarsa bunun bir tehdit nedeni olduğu mesajı toplumun her alanında kendisini göstermektedir. Bu noktada feminist yaklaşımın çıkarımı oldukça akla yatkındır. Feminist yaklaşıma göre kadınlara yönelik şiddet, doğal bir davranış biçimi değil, kadın ve erkeğin farklı sosyalleşmeleri sonucunda ortaya çıkan toplumsal bir kurgudur (Güneri, 1996).

Sonuç

Sonuç kısmında yukarıda bahsedilen kadına yönelik şiddetin toplumsal bir kurgudan başka bir şey olmadığı savı üzerinden çeşitli öneriler sunulmuştur. Bu toplumsal kurgudan kurtulmak için ise öncelikle bu ataerkil yapıya bağlı geliştirilen toplumsal cinsiyet rollerinin değiştirilerek cinsiyet eşitliğine dayalı olarak yeniden inşa edilmesine yönelik çeşitli adımlar atılması gerekmektedir. Günümüzde evrensel bir sorun olan kadına yönelik şiddetle mücadele için toplumsal cinsiyet rollerinin dönüştürülmesi zor olmakla birlikte imkansız değildir. Toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden inşasına yönelik bazı öneriler aşağıda sıralanmıştır;

Eğitim müfredatlarından cinsiyetçi mesajların kaldırılması: İlköğretim veya ortaöğretim fark etmeksizin ders kitaplarında halen cinsiyetçi mesajların çok yoğun bir şekilde görüldüğü bilinmektedir. Kadınların özel alan, erkeklerin ise kamusal alanla özdeşleştirildiği, hemşirelik, öğretmenlik gibi dışi kimliğin “bakımveren, anaç” yönünün vurgulandığı “kadına uygun” mesleklerin temsil edildiği eğitim kitapları müfredattaki yerini korumaktadır.

2009 yılında Eğitim-Sen Merkez Kadın Sekreterliğine bağlı Merkez Kadın Komisyonu üyelerince gerçekleştirilen 1., 2., ve 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği araştırması sonuçlarına bakıldığında; genelde erkek yetişkin sayısının, kadın yetişkin sayısından fazla; erkek çocuk

sayısının, kız çocuk sayısından fazla olduğu; kız çocuklarının daha çok anne ve yetişkin kadınlarla birlikte, okulda, evde ve civarında gösterildiği; erkek çocukların daha çok baba ve yetişkin erkeklerle birlikte, dışarıda gösterildiği; yetişkin kadınların büyük çoğunluğunun anne ve eş rolünde, meslek sahibi kadınların ise annelik rolünün devamı sayılan öğretmenlik, hemşirelik, hasta bakıcılığı gibi mesleklerde yer aldığı saptanmıştır. Bunun yanında, meslek sahibi erkeklerin genellikle, yönetici ve denetleyici konumunda oldukları; erkek çocukların bağımsız ve etkin, kız çocuklarının ise edilgen ve bağımlı olarak temsil edildikleri ve okulda sınıf ve kulüp başkanlarının çoğunlukla erkek çocukları olarak gösterildiği tespit edilmiştir (Eğitim-Sen, 2009).

Gümüsoğlu (2008) 1928'den 2008'e kadar yayınlanmış yaklaşık 1500 ilköğretim ders kitabının analizini gerçekleştirmiştir. Araştırmada şu çarpıcı sonuçlara rastlanmaktadır: 1945'e kadar yayınlanan ders kitaplarında, kadınların özgür birer birey olarak ele alınarak kamusal alana çıkmaları adına cesaretlendirici öğeler yer almaktayken, 1945 sonrası yayınlanan ders kitaplarında tam tersine kadının geleneksel aile içi roller ve özel alana ait sorumlulukların vurgulandığı görülmüştür. 1950'lerle birlikte kadının kamusal alandan itildiği ve mutfak önlüğünün adeta kadının üniforması haline geldiği konuların işlendiği ders kitaplarının öne çıktığı gözlenmiştir. 2008 yılına kadar analiz edilen ders kitaplarında bu cinsiyetçi mesajların çok fazla değişmediği tespit edilerek Matematik ders kitaplarında bile ayrımcı mesajların bulunduğu dikkat çekilmiştir (Gümüsoğlu, 2008: 42-43).

Bu tür toplumsal cinsiyete dayalı mesajlar eğitim kurumu içerisinde çocuklara daha 6 yaşından itibaren verilmeye başlanmakta ve zaten çoğunlukla aileden gelen benzer rol beklentilerinin pekişmesine neden olmaktadır. Ailede başlayan toplumsal cinsiyet rol beklentileri, eğitimle birlikte kendisini devam ettirerek çocukların sosyalleşme sürecinde bunları içselleştirmesine yol açmaktadır. Bu sebeple, eğitim müfredatlarında yer alan kitapların gözden geçirilerek bu şekildeki cinsiyetçi söylemlerin çıkartılıp kitapların revize edilmesi büyük önem teşkil etmektedir.

Eğitim müfredatlarına doğru/sağlıklı iletişime yönelik dersler koyulması: Eğitim müfredatlarında ilköğretim döneminden itibaren sağlıklı iletişimin gerçekleşmesine yönelik derslerin eklenmesi önemlidir. Çocukluktan itibaren problem çözme yöntemi olarak şiddetin değil sağlıklı iletişimin kullanılmasının yollarını anlamak önemlidir. Aynı zamanda ataerkil dil ve söylem kullanımlarının bu iletişim dersleriyle en aza indirgenmesi hedeflenmelidir. Çocukluğundan itibaren bilişsel şemasında kadını "zayıf, itaatkar" olarak kodlayan erkekler, kadınlarla kurdukları iletişimi yaşam boyu bu temel üzerinden sürdürme eğilimi gösterdiğinden, cinsiyetçi söylemlerden arınmış doğru ve sağlıklı iletişimin önemi oldukça büyüktür.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili derslerin müfredatlara eklenmesi: Günümüzde ne yazık ki çoğu üniversitede bile toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik dersler bulunmamaktadır. Var olanlar ise Sosyal Hizmet, Psikoloji, Sosyoloji gibi insan ve toplum bilimlerine giren bölümlerde bulunmaktadır. Oysa ki cinsiyet eşitliği

sadece bu bölümlerin mevzusu olmayıp bu alanlarla sınırlı kalmamalıdır. Kadın-erkek eşitsizliği ve ayrımcılığı bütün insanlığın sorunudur. Bu nedenle üniversitede bölüm ayırt edilmeksizin bu dersin eklenmesi önemli bir konudur. Hatta bu dersin yükseköğretime geçişten önce ortaöğretim döneminde dahi verilmesi gerekmektedir. Sosyalleşme sürecinin aileden sonraki en önemli aracı eğitim ise, eğitimin bu çerçevede mümkün olduğunca etkin ve aktif kullanılması gerekmektedir.

Kadınların eğitime önem verilmesi: Türkiye'nin kültürel yapısına bakıldığında daha önce de değinildiği üzere çocuk yetiştirme görevi anne olarak kadına atfedilmiştir. Bu pencereden bakıldığında çocukların eğitilmesi birincil olarak kadınların denetimindedir. O halde kadınların toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili olarak farkındalığı ne kadar artırılırsa, çocuklarını yetiştirme şekli de bir o kadar bilinçli olacaktır. Kalıpyargılara dönüşmüş toplumsal cinsiyet rollerinin aşılmasında, kadının bu konudaki farkındalığının artırılarak sosyalleşme sürecindeki çocuğuna kalıpyargılardan arınmış bilgileri vermesi gerekli çaba gösterildiği takdirde imkansız bir durum değildir.

Kadınların güçlendirilmesi: Kadınların sosyal ve ekonomik anlamda güçlenmesi, kadına yönelik şiddetle mücadelede çok önemli bir rol oynamaktadır. Kadının güçlü olması, hakkını araması, haksızlığa karşı mücadele etmesini sağlayabileceği gibi herhangi bir şiddet eylemine maruz kaldığında bununla ilgili atacağı adımlara karar verme sürecinde de daha dirayetli durmasını mümkün kılacaktır. Güçlü olan kadın, haklarının farkında olduğundan durumla ilgili olarak resmi mercilere daha kolay ulaşabilecektir. HÜNEE'nin 2015 yılında Türkiye genelinde gerçekleştirdiği araştırmada, fiziksel veya cinsel şiddet mağduriyetinin eğitim düzeyi arttıkça azaldığı tespit edilerek hiç eğitim almayan veya ilkökulu bitirmemiş kadınlarda bu oran %43 iken lisans ve üzeri eğitimi olan grupta bu oran %21'e gerilemektedir. Bu anlamda halen bazı bölgelerde devam eden kız çocukların okula gönderilmemesi veya kadınların çalışmasına izin verilmemesi, kadınların bağımlı ve zayıf bir varlık olduğu mitini sürdürücü bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle mümkün olduğunca bu kısıtlama ve haksızlıklarla mücadele edilerek kadınların güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Ebeveynlere yönelik çocuk yetiştirme konusunda farkındalık çalışmaları yapılması: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı veya Sosyal Hizmet İl Müdürlükleri tarafından ebeveynlerin güçlendirilmesine yönelik farkındalık çalışmalarının yapılması önemlidir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirirken nelere dikkat etmesi gerektiği, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinden mümkün olduğunca arınarak çocuğun nasıl yetiştirileceğine dair ebeveynlik programlarının uygulanması mümkündür. Bunun yanında, eşlerin birbirleriyle ve çocukla şiddetten uzak bir şekilde nasıl sağlıklı iletişim kurabileceği ve şiddetin bir ceza ve disiplin yöntemi olarak kullanılmayacağı yönünde farkındalık çalışmalarının yapılması, uzun vadede kadına yönelik şiddetle mücadelede çok büyük bir rol oynayacaktır.

Eşlere yönelik danışmanlık hizmetlerinin teşvik edilmesi ve bireylerin bu hizmetlere ulaşabilirliğinin kolaylaştırılması: Eşlerin bu hizmetlere erişebilirliğinin

artırılması, evlilikte meydana gelen sorunların boyut değiştirmeden çözüme kavuşmasını sağlamaktadır. Sorunların birikerek iki taraf için de zarar verici bir noktaya gelmeden önce çiftlerin danışmanlık olanağı yakalaması önemlidir. Özellikle kadınlar açısından bakıldığında, kadına yönelik şiddet durumu yaşanıyorsa, danışmanların kadına bu yönde yapacağı yönlendirmeler, kadının refahı açısından elzemdir. Haklarının ne olduğu, hangi sorumlu mercilere başvurması gerektiği gibi konularda uzmanlar tarafından kadına destek sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Medyanın kadına yönelik şiddeti teşvik edici değil tam tersi bir misyonla yeniden yapılandırılması: Medyanın yeniden yapılandırılması aslında makro boyutta bir düzenleme gerektirdiğinden imkansız olmasa da zor bir mücadele alanı yaratmaktadır. Zordur çünkü medyanın politik önemi çok büyüktür. Sosyolog Louis Althusser, devletin ideolojik aygıtları ifadesini kullanarak, bireylerin kapitalist düzenin mevcut ekonomik, toplumsal ve politik ilişkileri içerisinde bu aygıtlar tarafından sosyalleştiğini savunur. Althusser'in ideolojik aygıtları, eğitim, medya, din, hukuk, aile gibi kurumlardan meydana gelir ve ona göre bu kurumlar devletin kontrolü altında bireyi yönlendirir (Althusser, 2014: 108-110). Buradan hareketle, medyanın kadının temsili ve kadına yönelik şiddetle ilgili algılarla nasıl oynadığı değerlendirilmelidir. Kadın medyada, toplumsal cinsiyet rolleriyle aynı doğrultuda temsil edilmektedir. Ev içinde eşini ve çocuklarını mutlu etmeye çalışan fedakar anne rolü hemen hemen bütün televizyon dizilerinde yer almaktadır. Ya da itaat etmek zorunda olan zayıf-bağımlı kadın temsiline de sıklıkla ekranlarda yer aldığı görülmektedir. Üstelik kadının itaat etmediği durumlarda şiddete maruz kaldığı ve bunu hak ettiği yönündeki mesajlar doğrudan izleyiciye verilmektedir. Bu noktada medyanın misyonunun büyük önem taşıdığı bir kez daha görülmektedir. Medyanın rolü bu kadarla sınırlı değildir. Kadının medyada cinsel bir obje gibi temsil edilmesi, kadının cinsellikle ilgili olarak açık hedef haline gelmesine neden olmaktadır. Kadının bu şekilde resmedilmesi, erkeğin her istediğinde kadının onunla cinsel birliktelik yaşama zorunluluğu varmış gibi bir algı ortaya koymaktadır. Kadının yegane görevinin cinsellikle ilişkilendirilmesi, bu konuda kadına söz hakkı bırakmamaktadır. Bu noktada da ne yazık ki cinsel şiddetin yüksek oranlarda seyrettiğine şahit olunmaktadır.

Medyayla ilgili bir diğer unsur, kadına yönelik şiddet eylemlerinin nasıl gösterildiğidir. Medya, kadına yönelik şiddet konusunda problemleri bir durum sergilemektedir. Basında kadına yönelik şiddet haberlerinin üçüncü sayfada verildiği ve aile içi şiddet konusunun çoğunlukla adli vaka ve magazinsel haber (tabloid haber) olarak yer aldığı görülmektedir. Medyada kadına yönelik şiddet olgusu, toplumsal sistem ile ilgisini kuracak ve politik yönünü ortaya koyacak biçimde haberleştirilmemektedir. Dolayısıyla şiddetin önlenmesi çerçevesinde politika faaliyetlerine ilişkin haberlere de pek rastlanmamaktadır. Medyanın kullanımı bireylerin kişisel amaçlarına göre değişmektedir. Bu anlamda medya toplumsal yargıların olumlu yönde değişmesi işlevine sahip olabileceği gibi, haber ve yorumları aracılığıyla mevcut toplumsal yargıları yeniden üretebilme özelliğine de sahiptir (KSGM, 2014'ten akt. Görgün-Baran vd., 2017: 111-112).

Görgün-Baran ve diğerleri (2017), Beyaz Gazetenin video sitesi aracılığı ile tüm televizyon kanallarının haber bülteninde kadına yönelik şiddet konusunu 104 haber üzerinden analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre; medyanın kadına yönelik şiddet haberlerini sunarken şiddeti uzun süre göstermesi, görüntüyü tekrarlaması ve kadına yardımcı olacak bilgileri vermemesi, yönlendirici noktasından konuya bakıldığında şiddeti yeniden üreten bir mekanizma yarattığı ve şiddeti döngüsel hale getirdiği, ancak kadına yönelik şiddetin görünürlüğünü de artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Görünürlük, herkesin haberdar olmasını sağlamıştır, ama bazı dezavantajları da beraberinde getirmiştir. Buna bağlı olarak ataerkil pazarlık kapsamında şiddet haberlerini verirken faili kahraman yapan ve kadını kurbanlaştıran bir eril dilin kullanıldığı, her ne kadar kadın spikerlerin haberi sunarken üzümlü eleştirdikleri söz konusu olsa bile, bu noktada önlere yazılı olan metinleri okudukları dolayısıyla medyanın bu konudaki politikası ataerkil değerleri onaylayan bir tarzda olduğu için sorumluluk üstlenmedikleri görülmektedir. Şiddet gören kadınları başvuracakları mercilerden haberdar etmek yerine haberi makyajlayıp, sansasyonel hale getirmek ve tabloid haber kategorisinde göstermekle toplumda bir farkındalığın oluşturulması pek mümkün gözükmemektedir.

Bu durumda sorunun çözümüne katkı sağlanamamakta, aksine kadına yönelik şiddete ilişkin haber, olay ve kullandıkları eril dilin kamuoyunda hegemonya oluşturmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, medya yalnızca “haberi verdim, sorumluluğumu yerine getirdim” diyemez. Bu noktada kadına yönelik şiddet haberlerinin hazırlanmasında medya yöneticilerinin de dahil olduğu bir politika oluşturulmadığı için, eril dilin hakimiyeti altında medyada çalışanların konuya duyarlı davranmalarını beklemek iyimserlik olur.

Bu açılardan bakıldığında medyanın ciddi anlamda eril ve ataerkil söylemlerden arınarak yeni baştan yapılandırılması gerekmektedir. 2017 yılında Interpress’in Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden derlediği bilgilerde de ortaya çıktığı üzere Türkiye ABD’den sonra en fazla televizyon izleyen ikinci ülke olmuştur³. Bu bulgu, kitle iletişim araçlarından özellikle televizyonun Türkiye halkı üzerinde ne kadar etkili olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet rolleri ve kadına yönelik şiddet konularının medyada ele alınış biçiminin mutlaka değişmesi gerekliliği bir kez daha vurgulanmalıdır.

Kadına yönelik şiddetle ilgili cezai yaptırımların daha caydırıcı hale getirilmesi: Yukarıda da ifade edildiği üzere kadına yönelik şiddet uygulayanların bir kahraman gibi gösterilmesinden ziyade, bu şiddet biçimini caydırıcı hale getirecek cezai yaptırımların ivedilikle gündeme getirilmesi gerekmektedir. Bu konuyla ilgili yeni caydırıcı adımlar atılmadıkça, erkeklerin kadına yönelik şiddeti sürdürme eğilimleri de artış göstermektedir. Ayrıca cezaların caydırıcı olmaması, iyi hal indirimleri gibi uygulamalar, erkeklerin hiç tanımadıkları kadınlara karşı da şiddet eylemi göstermesini teşvik etmektedir. Türkiye’de yakın zamanda örnekleri

³ <http://www.egitimajansi.com>. Erişim tarihi: 19.04.2018

görüldüğü üzere otobüs, park gibi kamusal alanlarda kadınlar tanımadıkları erkekler tarafından şiddete maruz kalmaktadır. Bu durum kadınların kendilerini güvende hissetmedikleri için özel alana kapanmalarına veya kendilerini kısıtlamalarına neden olabilmektedir. Kadının güçlendirilmesi gerekliliğinden bahsederken, bu tür örneklerin giderek yaygınlaşması ne yazık ki kadınlar üzerinde tam tersi etkilere yol açmaktadır.

Kadına şiddet uygulayan kişiler için sadece cezai yaptırım değil aynı zamanda rehabilitasyon hizmetlerinin de sağlanması: Kadına yönelik şiddet eyleminden ötürü cezaevine gönderilen veya serbest bırakılan kişilerin denetim altında tutularak bu kişilere yönelik danışmanlık ve destek hizmetlerinin sağlanması, benzer bir eylemi tekrar sergileme ihtimalini düşürebilmektedir. Bu nedenle şiddet uygulayan bireylerin uzman kişilerce rehabilitasyonun sağlanması bir seçenek olarak gündeme getirilmelidir. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 2012-2015 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı'nda da benzer bir madde bulunduğu görülmektedir. Bu maddeye göre; “Şiddet uygulayanlara yönelik olarak sağlık kuruluşlarında psikolojik danışmanlık, rehabilitasyon vb. hizmetlerin verilmesi/yaygınlaştırılması” öngörülmektedir. Ancak eylem planında yer alan bu önerinin pratikte uygulanıp uygulanmadığına dair herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

Sonuç olarak, evrensel bir sorun olan kadına yönelik şiddetle mücadelede, sosyalleşme süreci ile toplumsal cinsiyet rollerinin etkisini anlamak önemlidir. Bu çalışmada, bu iki önemli olgu üzerinde durularak bu konuya yönelik farkındalığın artırılması hedeflenmiştir. Bahsedildiği üzere doğumdan itibaren bireyin kaçınılmaz bir şekilde içinde bulunduğu sosyalleşme süreci, kadına yönelik şiddeti inşa etmekte büyük bir etkiye sahipken yine bu süreç içinde öğrenilen toplumsal cinsiyet rolleri de bu şiddeti pekiştiren bir rol üstlenmektedir. Kadına yönelik şiddetle mücadele edebilmek adına sunulan çözüm önerilerinin hayata geçirilmesi, cinsiyetleri ayırtırmayan, tipleştirmeyen ve cinsiyete göre kalıpyargılar oluşturmeyen bireyler yetiştirilmesinde büyük bir önem arz etmektedir. Bireylerin bu farkındalıkla yetiştirilmesi kadına atfedilen kalıpyargılar, rol ve sorumluluklarda bir değişim yaratacağından, kadına yönelik şiddeti de azaltacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adak, N. (2016), *Sosyal problemler sosyolojisi*. Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Althusser, L., (2014), *On the reproduction of capitalism- Ideology and ideological state apparatuses*. Verso: UK.
- Anderson, C. A., Berkowitz, L., Donnerstein, E., Huesmann, L. R., Johnson, J. D., Linz, D., Malamuth, N. M. & Wartella, E. (2003), The influence of media violence on youth, *Psychological Science in the Public Interest*, 4 (3): 81 – 110.
- Arın, M. C. (1996), Kadına yönelik şiddet. *Cogito*, 6: 305-312.

- Aşirdizer, M.&Yavuz, S. (2009), Evlilik içi ırza geçme. *Adli Tıp Dergisi*, 23(2): 35-42.
- Avrupa Komisyonu (2016), *AB Vatandaşlarının kadınlara yönelik şiddet ile ilgili görüşleri ve gerçekler*. Avrupa Komisyon Raporu.
- Bandura, A. (1977), *Social Learning Theory*. General Learning Press: New York.
- Cebecioğlu, G.&Altıparmak, İ.B. (2017), Dijital şiddet: Sosyal paylaşım ağları üzerine bir araştırma. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 7 (2): 423-431.
- Dökmen, Z. (2009), *Toplumsal cinsiyet*. Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Eğitim-Sen (2009), *Hayat bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet araştırması*. Merkez Kadın Sekreterliği: Ankara.
- Farrington, D. (2005), Childhood origins of antisocial behavior. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 12: 177-190.
- Gelles, R. J.& Cornell, C.P. (1990). *Intimate Violence in Families*. Sage: USA.
- Gödelek, K. (2005), Güç iktidar ilişkisi bağlamında kadına yönelik şiddet. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15: 97-107.
- Görgün-Baran, A., Sarıtaş, C. & Şahin-Kütük, B. (2017), Medyada kadına yönelik şiddet haberlerinin içerik ve sunum açısından analizi: Beyazgazete.com Örneği. *Sosyoloji Konferansları*, 55 (2017-1): 107-132.
- Gümüoğlu, F. (2008), Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4): 39-50.
- Güneri, F. (1996), *Ailede kadına yönelik şiddet, evdeki terör, kadına yönelik şiddet*. Mor Çatı Yayınları: İstanbul.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2015), *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. Elma Teknik Basım: Ankara.
- Harcar, T., Çakır, Ö., Sürgevil, O. & Budak, G. (2008), Kadına yönelik şiddet ve Türkiye’de kadına yönelik şiddetin durumu. *Toplum ve Demokrasi*, 2 (4): 51-70.
- Hayne, D.L.&Osgood, D.W. (2005), Reconsidering peers and delinquency: How do peers matter?, *Social Forces*, 84 (2), 1109-1130.
- İçli, T. (2007), *Kriminoloji*. Seçkin Kitabevi: Ankara.
- Jenks, C. (2012), *Temel sosyolojik dikotomiler*. Birleşik Dağıtım Kitabevi: Ankara.
- Jewkes, R. (2002), Intimate partner violence: causes and prevention. *The Lancet*, 359.
- Köseoğlu, M. (2017), Ortaokul öğrencilerinin şiddet eğiliminde arkadaş çevresinin rolü: Yalova örneği. *The Journal of Academic Social Science*, 5: (57): 349-361.

- Mavili, A. (2006), *Aile içi şiddet- Kadının ve çocuğun korunması*. Elma Yayınevi: Ankara.
- Megens, K.C.I.M&Weerman, F.M. (2010), Attitudes, delinquency and peers: The role of social norms in attitude-Behaviour inconsistency. *European Journal of Criminology*,7(4): 299-316.
- Lundgren, E. (2012), *Şiddetin normalleştirilme süreci*. Mor Çatı Kadın Sığınağı Yayınları Vakfı: İstanbul.
- Osofsky, H.J.& Osofsky, J. D. (2001), Violent and Aggressive Behaviors in Youth: A Mental Health and Prevention Perspective. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 64 (4): 285-295.
- Özer, Y.Y. (2012), Türkiye’de evlilik içi tecavüz suçu tartışmaları. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. 2(11): 1-20.
- Siegel, J.L. (2012), *Criminology*-Eleventh Edition, Wadsworth Cengage Learning: USA.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2015), *Kadına yönelik şiddetle mücadele ulusal eylem planı 2012-2015*.
- Aybek, Ş., (2017), Dünyanın en çok TV izleyen, TV bağımlısı 2. ülkesi olarak televizyonu eğitimde kullanabiliyor muyuz?.<http://www.egitimajansi.com> (Erişim: 19.04.2018).
- UNICEF, (2014), *Hidden in plain Sight-A statistical analysis of violence against children*. UNICEF: USA.
- Yücel, D.&Gönültaş, B. (2016), *Adli sosyal hizmet-yaklaşım ve müdahale*. Nobel Yayınevi: Ankara.

